

Strindberg och växterna

I år är det hundra år sedan August Strindberg dog, vilket uppmärksammas på många sätt. Mats Rydén har läst Alice Rasmussens fascinerande bok om botanisten Strindberg.

MATS RYDÉN

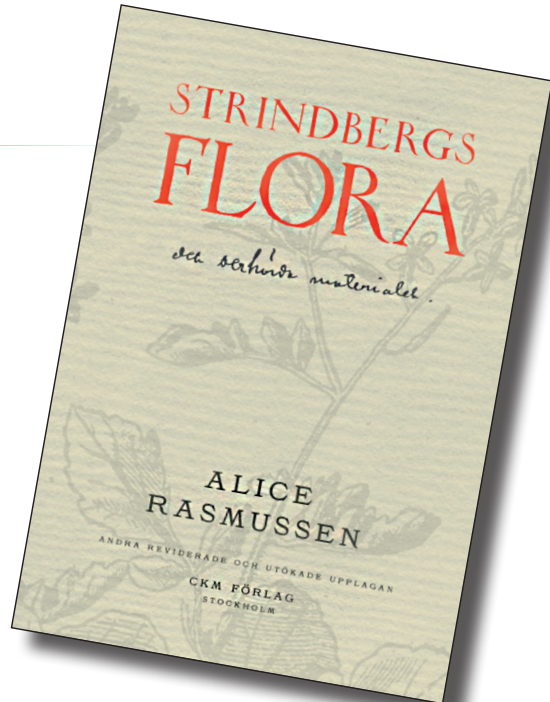
Vanligen förknippas inte stora skönlitterära författare med naturens enskildheter. Men det finns skarpögda undantag.

I William Shakespeares dramer finner vi omkring 170 växtarter, engelska och utländska, och uppemot tvåhundra växtnamn – några först belagda hos Shakespeare – som Ofelias ”long purples”, en orkidé. Shakespeares växter är en del av såväl det engelska landskapet som av en tidlös symbolvärld och folkliga föreställningar kring växterna.

Hos en annan skarpögd litterär gigant, August Strindberg, har, med hans ”synålsögon”, antalet växter och växtnamn femdubblats. Alla dessa arter, deras antal och frekvenser noteras och registreras med största noggrannhet av Alice Rasmussen i boken *Strindbergs flora*, nu i sin andra upplaga (662 s.).

Anledningen till det imponerande antalet växter hos Strindberg – svenska, utländska, vilda och odlade – är, förutom den stora och mångskiftande textmassan (inkl. brev och resedagböcker), främst Strindbergs omfattande floristiska kunskaper och erfarenhet av olika floramiljöer, hemma och utomlands.

Shakespeare hade begränsad tillgång till botanisk litteratur, till exempel John Gerards berömda örtabok från 1597, medan Strindberg ägde ett välfyllt botaniskt bibliotek som han regelbundet konsulterade, och där böckerna i många fall är försedda med hans kommentarer. En självklarhet i

detta sammanhang är Samuel Liljeblds flora (1792–1816), som Rasmussen ofta citerar i sina kommentarer, liksom böcker av Elias Fries, tidens främste svenske botanist.

Fullständig växtförteckning

Boken är disponerad i tre avdelningar. I den första diskuteras hur Strindberg ”använder” växter och namn i sina texter. Den andra innehåller bland annat en fullständig växtförteckning med kommentarer av skiftande längd, från ett par rader till encyklopediska lärdomsprov. Slutligen ett ”Appendix” med en käll- och litteraturförteckning samt ”Namn hämtade från Strindbergs handskrivna resedagböcker 1890–91”. Boken är illustrerad med främst planscher ur C. A. M. Lindmans *Bilder ur Nordens flora* (1926, 1964), samt med blyertsteckningar av Strindberg själv och författarens egna fotografier.

Strindbergs botaniska liv

I den första avdelningen följer Rasmussen Strindberg på hans vistelseorter och resor, alltifrån hans stockholmska barndom. Strindberg hade god självsyn vad beträffar den vilda svenska floran. Han noterar även sällsynta arter som klotullört *Filago vulgaris* (Falkenberg) och klådris *Myricaria germanica* (Ringsjön i Skåne och Ångermanälven).

Strindberg kallar klådriset för sumpcypress och tysk tamarisk. Vattenpest *Elodea canadensis*, som var en nykomling i den svenska 1800-talsfloran, ser han den 24 september 1890 vid Örebro.

Naturligtvis hade Strindberg inte sett alla växter han uppmärksammar i sina texter. Det gäller exempelvis sjönöten *Trapa natans*, nämnd i *Antibarbarus*. Den fanns vildväxande i Sverige på Strindbergs tid, men försvann ur den svenska floran på 1910-talet. Dess sista svenska växtplats var sjön Immeln i Skåne.

Strindbergs botaniska insikter var beundransvärda, vilket inte hindrar honom att framföra ”ohämmade hypoteser angående växter” (Rasmussen s. 35). Någon gång sker förväxlingar som vid pors/skvatram, benved/olvon och jasmin/schersmin. I sitt sökande efter likheter gör han stundom trosvissa floristiska jämförelser, exempelvis om gullpudran i ”Blåvinge finner Guldpuddran” i *Sagor*:

Den har blommor som Daggkäpan och blad som Mandelblomman [...]. Och det ser ut som guldsoft på de översta bladen. Kom ihåg det!

Strindberg beundrade Linné men fann vissa brister i hans sexualsystem, brister som senare forskning har bekräftat.

Liksom sin far hade Strindberg ett passionerat intresse för trädgårdsodling. En yngre bror, Olof, var trädgårdsmästare (trädgårdsdirektör) på Lövestabruk i Uppland. De båda bröderna korresponderade flitigt, men August kom aldrig till Lövsta.

Rasmussen förklarar ofta i sina kommentarer växternas vetenskapliga namn, mera sällan de gamla svenska. Namn vars innebörd tydligare kunde ha preciserats är till exempel horletta (för sminkrot) och yxne (för orkidéer). Namnet vätereros för *Lathraea squamaria* verkar ha varit okänt för Strindberg – han skriver ”Lathraea” – men är anfört av Elias Fries i hans *Botaniska Utflygter* (1864): ”efter folksägen, att vettar vistas derunder”.

Känsломänniskan Strindberg

Självklart hade känsломänniskan Strindberg sina favoriter i växternas värld som libanon-cedern, rosen (”Blommornas drottning”), tusenskönan, blåklinten och hyacinten, och i romanen *I havsbandet* tydliggör han lavarnas färgstarka värld.

Skärgårdens Kymmendö kallar han, med sedvanlig formuleringslust, ”Blomkorg på havets våg”. I hans måleri är fackelblomstret den oftast förekommande blomman.

Dikten ”Ängsladan” i *Ordalek och småkonst* rymmer några fina rader om dygnstrytmen hos den vita näckrosen (noterad av Linné):

Näckrosor vita som vadd sig resa ur dyga vattnet,
Bröllopet hålla de här i ljuset, i solen, i luften.
Sedan de dyka ner, för att gömma i ävjan sin
smärta.

Växterna är ju också en del av människans symbolvärld, hos Strindberg exempelvis den giftiga, i blomteckningen brokiga stormhatten i *Ett drömspel* och den magiska alrunan i *Till Damaskus*.

Åkervindan, vars väldoftande blommor är utslagna endast en dag, och detta endast i solsken, blir i *Stora landsvägen* en symbol för lyckans flyktighet.

I *Gamla Stockholm* får maskrosen, sin skönhet till trots, karakterisera den fattiga stadsmiljön:

Maskrosen (Taraxacum officinale), en skönhet som icke förstår att kläda sig, prålar hela solskensstiden från april till november med alltför granna blommor, vilka röja fattigdom.

Den pedantiske felfinnaren kan i Rasmussens bok hitta åtskilliga fel och inkonsekvenser i stavning och årtal. Men detta förblir småsaker i en närmast herkulisk fullständighetssatsning.

Dock måste påtalas den egendomliga definitionen av *unika namn* (s. 24), som Rasmussen gör stort nummer av, och att *endemisk* innebär ’förekomst av en art inom ett enda område’, inte ”arter bundna till en viss biotop” (s. 63). Rasmussen är även väl generös med artbegreppet, till exempel vid lummerväxterna. Och orkidén Adam och Eva växer inte i England (s. 456).

I den kända slätterscenen i *Hemsöborna* möts liens och språkets rytmer i det svenskaste av svenska landskap. Alice Rasmussen leder oss med perspektivrik kunskap och smittande upptäckarglädje in i detta och andra strindbergska landskap, i liv och dikt. **SBT**

Strindbergs flora

Alice Rasmussen 2012. CKM Förlag, Stockholm.
2:a uppl., 662 sidor. ISBN 978-91-7040-103-9.